

**УЛУУСКА БУРУЙ
АЧЧААНЫНА БЭЛИЭТЭННЭ**
(М.Д. Сүхбатин отчывот)

Бийыл улууска 2010 сыл 3 ый түмүгүнүн буруйу огоруу ахсаана аччааһына бөлүнгөнөр. Ол курдук, бу болдох иһинер 33 хотуобунай буруй оҥоһулунна (былырын 39 буруй эте), аччааһына 15,4 % -на таанаста. Буруй нөрүгүнүн көрдөрүү маннаһа орто буруйу огоруу 5,0 % аччаата (былырын 20, быыыл 19), кыра буруйу огоруу 30,0 % аччаата (былырын 15, быыыл 6).

Барахан уюмга аһары барахан буруйдары өтөрүү ахсаана 100 % үрдэбилт, бэйлэ 8, быһырыын 4. Ол курдук, уоруну - 1 (Чурапчы сэл), маһынанымаллаһын - 1 (Чурапчы сэл), оросуойдааһын - 1 (Чурапчы сэл) уюмга киһи дорубуйаһылар барахан өтөтлөөһү өтөрүү - 4 (Мутудай сэл - 1, Чурапчы сэл - 3).

Улуска оңолуудугу буруй уюпсай ахсааныгтан киши доруобуйатын уюна ологон утары буруйдар 3 мй түмүгүнөн былыр-быангы көрдөрүүттөн үрдөтө, ал эбөр-төр бейиз 13 буруй оңолулуна (былырын 12). Ол ийигер киши доруобуйатыгар орто ээлиини өнөрүү 6 (былырын - 3), киши доруобуйатыгар ырахан ээлиини өнөрүү 4 (былырын - 3), кырбааһын 3 (былырын - 1) оңолулуна.

Бүрүүтү онгоруу улсгай ахсаанынтан 36,4 % бас билини утары онгобуллар бур-
руллар ылааллар. Бу көрүп 3 ый түмүтүнүн
былырлыгы сыттан ачаага, быыл 12,
былырлын 18. Ол иңгөр уоруу 9 (былыр-
ын 18), маһыанна-ыстааһын 2 (былыр-
ын 2), оросгубдааһын 1 (былырлын 0), саа-
ах-сөгтээх бурүүтү онгоруу быыл 1 (Бах-
ын 2), былырлын 2.

Саалгах буруйг онгорууну сэрэтэр нийтгэн улуунаа баар 5260 сая хааайһынтан 1200 киһи бэрэбэрэлээнэ, ол түмүгэр 62 административнай борогокул толоруллуна.

Чурагчдыаары ис дьаһала отделин лицензиялыыр-көнгүллүүр сүлүүспатынан быһыл 70 доруоп сааны атыылаһарга көңүл берилинэ (быһыргыы 142). Быһыргыын уулуссага 3 буруй ыноһуллубута. Быһыа 3 ый түмүгүнөн уулуссага 7 буруй ыноһуллубута, ол эбэтэр бу буруй ахсаана 133,3 % воһзота.

Бүрүүтү оторуута арыгыны ийин ула-
хан төрүөтүнэн буолар. Оңоһуулар жолу-
булай бүрүүтү ортотунан 90-95 %-на итирэк
туруктаах дьонунан оторуулар. Маныаха
анал сэрэтии үлө барар. Ол курдук, участ-
ковай милиционердар уонна олохтоох
дьаһалталаар ыһтар үлүстөрүн түмүтүр
бейыл 49 хроническай алкоһолостар анал

Бу дыйл кулун тутар 29 күнүгэр Москва "Культура парикаты" уонна "Лубянка" метроларга дэлбэ: төгүртөр түмүгүр 37 киһи алуута, 100-чөө киһи араас ээһи-лөрү ыыбыта. Быһылаан кэннэ Россия Ис дьыалара министригэр бэрэстэһинээн миши-тин бэри органныгар манньк алдырхай салыын тахсыбытын, буруйдаахтары булар туһуттан "Воскрь-Антитеррор" операцияга үлэстээн сыдыаллар. Саха сиритигэр, Чурап-чы улуутугар эмээ кээн калыааннах үлэ бара турар. Ыам ыйын 11 күнүгүсүгү түмүгүнэн барыта 1635 бэрэбэрээнэ оноһулунна. Онтон 1049 - дьыа, 287 - гаран, 54 - махсына түөл сирэ, 125 - АЗС, 120 -

Участковий дар отделение на

A black and white photograph of six Chinese soldiers in camouflage uniforms. Three soldiers are standing in the back row, and two are kneeling in the front row. They are all holding assault rifles. The background shows a simple wall and some trees.

юмалары өчүштү, милиция старшинага Пожее Александр Иванович, участковый уполномоченный, милиция младший лейтенант Кардашевский Алексей Николаевич, ОКС старшина, милиция старший сержант Сергеев Виталий Петрович Хотузу Осетия судуспалыы сыдылар.

Удмурттарбыз тусла республикага тийиз байлаларин эбелнестарин чакстактик толор сындылаларын куннэтэ кастаб, кезин туттабыз. Билигин юмилер Хотугулуу Осетинга айылаз наһилээнне олодун, доробууатын, бас белон тин усина катариланин бырааба суох суудайыттан көбүскүүр сыалы-соругу тутуһан куннэтэ хас чыас, мүгүүтэ, сөкүүш ахсын болмордорун сыппыллалла үлэбиллэр. Бу этэрост хамандырынан 1993-1995 сыллардааха Чурапчы оройуонун ИДьО олохтоох мидияатын начальнигынан үлэтин сындыбыз, билигин Амур оройуонун ИДьО начальнигыт сибуулааччы.

Милтрофановичи ананан, улааттарбытын эрэлээхтик са-
айаан көргөн-истэн, бииргэ сулуттаалы сыйдыар.

Чурагчидаралтан бирикээс бийдлгыннан сэл нэрлэн
болдсэхко тэйэр буулбуттарын истэн биэр дойдудлаахтар
ас-үөл, танас-сал биэрэн, бьстах нэмгэ үлүнэн көмө онтор
ас-үөл, танас-сал биэрэн, бьстах нэмгэ үлүнэн көмө онтор

булгара. Ону улааттарбыт харахтаан көрөтөх дойдуну
рытар тийиз, үрүмүстүх айылчаларылар, астарылар
молдорулар, бастыра: харахан кызырын айылалата суо

Российская Федерация Ис дэмдгээр министр, арми
генерал Р.Г.Нургалиев 2009 сэл ажлынхыг 23 хүнээр
тайнаарбыг 721 №-дээх бирикцэвчэн РФ Хотугу Осети
территорилгыгэр обществэний бэрээдэгт бэрэгтүүгэ
Саха Республикатын ИДМ агаартан куус-кама буоларга
ыһаһыт бирикцэвчэн толорон, республикабылтан уоп-
сайа 45 сотрудник, ол иһинэр Чурапчал оройуонун ИДЮ
бизэ сотрудникта барбыгтара. Ол курдук, Чурапчалтан
ДПС инспектора, милиция старший лейтенанта Андреев
Илья Васильевич, оперативный дьуһуурунай

кэмгэ абыргаллах сотовой сибээһинэн тахсан "Мварь-чан" ПО председателин Григорий Григорий Вилсторевича, "Сахабулт" председателин Баранов Григорий Константинович, индивидуальной предприниматель Макарова Серафима Ивановнаа махталларын тирээдэлэр, бары үтүгүгү бааралар.

Ааспыт бугуутэ биһиз Оосияттан үөрүүлэх сурах кэллэ. Ол курдук, уопаттарбыт төрдүн уонна били дойдублаахтарбыт - Амма сирэйунун ИдО начальнигы солбууааччы, милиция капитанын Михаилы ИМ, Мэнэ-Ханалас улуунун ДПС старший инспектора, милиция старший прапорщика Платонов Алексей Константинович СР Ис дьыллатын министри 2010 сыл муус устар 22 күнүгэр тахсыбыт 721 №-дээх бириксийин Хотукулун Кавказ регионнарыгар утарыаһынны таһаарбат сыналтан тус бойлоорун кылаастарын общественик бородитараптаччаларынна, граждана конститудиинай быраайтаптарын кемүүсүйиһинэ турусуулубут бойбуй, сууууспальыр соруктары хоройнуу; уонна эр санаалаах буттары ийин сыналаах бириэмийэни наградата.

Бу үерүүлээх сурах дийдубуттар Улуу Кыайыны 65 сылын көрсөп догдуугуулаах күмүстү миннээ калбагы өссө ордуң догдутар, үөрдөр. Аяларбыт, эилэрбиги ханнарын тохулуг, олохторун толук ууран туран уһанысыйбиги эилээх олохторун көмүскүүр, дойдубут үйдүгүт хара былыт саптыаны кизин туттабыт.

КДДЫЧКОВСКАЙ
Чурагчы оройбуунун ИДЮ
начальнига, экилери подполковнига

Понедельник, 17 мая	Вторник, 18 мая	Среда, 19 мая	Четверг, 20 мая	Пятница, 21 мая	Суббота, 22 мая	Воскресенье, 23 мая
05.00 Доброе утро 09.00, 15.00 Новости 09.05 Малахов + 10.20 Модный приговор 11.20 Контрольная закупка 12.20 Участок 13.20 Детективы 14.00 Другие новости 14.20 Понять. Простить 15.20 Хочу знать 15.50 Т/с "Обручальное кольцо" 16.50 Федеральный судья 18.00 Вечерние Новости 18.20 Т/с "След" 19.00 Давай поженимся! 20.00 Жди меня 21.00 Время 21.30 Т/с "Ермоловы" 22.30 Героин. Ветер с Юга 23.30 Т/с "Школа" 00.00 Ночные новости 00.10 Познер 01.10 Гении и злодеи 01.40 Х/ф "Трое мужчин и маленькая леди" 03.40 Т/с "Петля 2"	05.00 Доброе утро 09.00, 15.00 Новости 09.05 Малахов + 10.20 Модный приговор 11.20 Контрольная закупка 12.20 Участок 13.20, 04.20 Детективы 14.00 Другие новости 14.20 Понять. Простить 15.20 Хочу знать 15.50 Т/с "Обручальное кольцо" 16.50 Федеральный судья 18.00 Вечерние Новости 18.20 Т/с "След" 19.00 Давай поженимся! 20.00 Пусть говорят 21.00 Время 21.30 Т/с "Ермоловы" 22.30 Кремль-9 23.30 Т/с "Школа" 00.00 Ночные новости 00.20 На ночь глядя 01.00 Х/ф "Последний герой боевика" 03.30 Т/с "Как я встретил вашу маму"	05.00 Доброе утро 09.00, 15.00 Новости 09.05 Малахов + 10.20 Модный приговор 11.20 Контрольная закупка 12.20 Участок 13.20 Детективы 14.00 Другие новости 14.20 Понять. Простить 15.20 Хочу знать 15.50 Т/с "Обручальное кольцо" 16.50 Федеральный судья 18.00 Вечерние Новости 18.20 Т/с "След" 19.00 Давай поженимся! 20.00 Пусть говорят 21.00 Время 21.30 Т/с "Ермоловы" 22.30 Среда обитания 23.30 Т/с "Школа" 00.00 Ночные новости 00.20 На ночь глядя 01.00 Х/ф "Проблемки надежды" 03.10 Х/ф "Прыжок с пирса Клозен"	05.00 Доброе утро 09.00, 15.00 Новости 09.05 Малахов + 10.20 Модный приговор 11.20 Контрольная закупка 12.20 Участок 13.20, 04.30 Детективы 14.00 Другие новости 14.20 Понять. Простить 15.20 Хочу знать 15.50 Т/с "Обручальное кольцо" 16.50 Федеральный судья 18.00 Вечерние Новости 18.20 Т/с "След" 19.00 Давай поженимся! 20.00 Пусть говорят 21.00 Время 21.30 Т/с "Ермоловы" 22.30 Человек и закон 23.30 Д/ф "Олег Янковский" 00.30 Х/ф "Полеты во сне и наяву" 02.10 Х/ф "Обман" 04.00 Т/с "Как я встретил вашу маму"	05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05 Малахов + 10.20 Модный приговор 11.20 Контрольная закупка 12.20 Участок 13.20 Детективы 14.00 Другие новости 14.20 Понять. Простить 15.20 Хочу знать 15.50 Т/с "Обручальное кольцо" 16.50 Федеральный судья 18.00 Вечерние Новости 18.20 Поле чудес 19.10 Давай поженимся! 20.00 Пусть говорят 21.00 Время 21.30 Розыгрыш 23.00 Х/ф "Скоро весна" 02.10 Х/ф "Сыграй мне 'Туманно'" 04.00 Х/ф "Идеальная пара"	06.00, 12.00 Новости 06.10 Х/ф "Прости нас, первая любовь" 07.30 Играй, гармонь любимая! 08.10 М/ф "Чип и Дейл спешат на помощь" 09.00 Умницы и умники 09.40 Слово пастыря 10.10 Непутевые заметки 10.30 Смак 11.10 Моя родословная 12.10 Грядка 12.40 Самолет над вулканом. Сквозь облако пепла 13.50 Т/с "Широкая река" 17.20 Живой мир 18.20 Кто хочет стать миллионером? 19.20 Полный Шрек 21.00 Время 21.15 Х/ф "М + Ж" 22.40 Промекторперикоптон 23.20 Что? Где? Когда? 00.30 Вспомни, что было 01.20 Остаться в живых 02.10 Х/ф "Американская мечта"	06.00, 12.00 Новости 06.10 М/ф "Жадный Кузя" 06.20 Х/ф "Поезд вне расписания" 07.50 Служу Отчизне! 08.20 М/ф "Кряк-бригада", "Клуб Мисси Мауса" 09.10 Здоровье 10.20 Пока все дома 11.10 Счастье есть! 12.20 Фазенда 12.50 Севастопольские рассказы 13.50 Х/ф "Принцесса на бобах" 16.00 КВН. Премьер-лига 17.50 Недолюбила, недолюбил... 18.50 Достояние РЕСПУБЛИКИ 21.00 Воскресное "Время" 22.00 Мульти личности 22.30 Х/ф "Внук космонавта" 23.50 Х/ф "Класс" 02.10 Х/ф "Убийство на реке Грин" 03.40 Д/ф
05.00 Утро России 09.05 Д/ф "Битва за сверхзвук. Правда о Ту-144" 10.00 О самом главном 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.30, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва 11.50 Х/ф "Впервые замужем" 13.40 Вести. Дежурная часть 14.50 Т/с "Каменская" 16.30 Т/с "Кулагин и партнеры" 17.35 Т/с "Ефросинья" 18.30 Т/с "Дворик" 19.00 Т/с "Слово женщине" 20.50 Спокойной ночи, малыши! 21.00 Т/с "Вера, Надежда, Любовь" 22.55 Городок 23.55 Вестит+ 00.15 Х/ф "Ультрафиолет"	05.00 Утро России 09.05 Снежный человек. Последние очевидцы 10.00 О самом главном 11.00, 20.00 Вести 11.30, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва 11.50 Т/с "Богатая и любимая" 12.45 Т/с "Путейцы" 13.40 Вести. Дежурная часть 14.50 Т/с "Каменская" 16.30 Т/с "Кулагин и партнеры" 17.35 Т/с "Ефросинья" 18.30 Т/с "Дворик" 19.00 Т/с "Слово женщине" 20.50 Спокойной ночи, малыши! 21.00 Т/с "Вера, Надежда, Любовь" 22.55 Д/ф "Поезд-призрак. Тайна золота Колчака" 23.55 Вестит+ 00.15 Х/ф "Сокровище" 02.00 Горячая десятка	05.00 Утро России 09.05 Д/ф "Драма Ивана Бровкина" 10.00 О самом главном 11.00, 20.00 Вести 11.30, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва 11.50 Т/с "Богатая и любимая" 12.45 Т/с "Путейцы" 13.40 Вести. Дежурная часть 14.50 Т/с "Каменская" 16.30 Т/с "Кулагин и партнеры" 17.35 Т/с "Ефросинья" 18.30 Т/с "Дворик" 19.00 Т/с "Слово женщине" 20.50 Спокойной ночи, малыши! 21.00 Т/с "Вера, Надежда, Любовь" 22.55 Д/ф "Семь смертных грехов" 23.55 Вестит+ 00.15 Х/ф "Служили два товарища" 02.10 Честный детектив	05.00 Утро России 09.05 Улыбайтесь, господа, улыбайтесь! Олег Янковский 10.00 О самом главном 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 11.30, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва 11.50 Т/с "Богатая и любимая" 12.45 Т/с "Путейцы" 13.40 Вести. Дежурная часть 14.50 Т/с "Каменская" 16.30 Т/с "Кулагин и партнеры" 17.35 Т/с "Ефросинья" 18.30 Т/с "Дворик" 19.00 Т/с "Слово женщине" 20.50 Спокойной ночи, малыши! 21.00 Т/с "Вера, Надежда, Любовь" 22.55 Д/ф "Третий глаз. Загадки зрения" 23.55 Вестит+ 00.15 Х/ф "Любовник"	05.00 Утро России 09.05 Мусульмане 09.15 Мой серебряный шар 10.10 О самом главном 11.00, 20.00 Вести 11.30, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва 11.50 Т/с "Богатая и любимая" 12.45 Т/с "Путейцы" 13.40 Вести. Дежурная часть 14.50 Т/с "Каменская" 16.30 Т/с "Кулагин и партнеры" 17.35 Т/с "Ефросинья" 18.30 Т/с "Дворик" 19.00 Т/с "Слово женщине" 20.50 Спокойной ночи, малыши! 21.00 Юрмала. Фестиваль юмористических программ 22.55 Девчата 23.45 Х/ф "Клинок" 01.45 Х/ф "Потерянная граница"	05.45 Х/ф "Кто поедет в Трускавец?" 07.10 Вся Россия 07.25 Диалог 08.00, 11.00, 14.00 Вести 08.10, 11.10, 14.20 Вести-Москва 08.20 Военная программа 08.45 Субботник 09.25 Х/ф "Вам и не снилось..." 11.20 Формула власти 11.45 Очевидное - невероятное 12.15 Комната смеха 13.10 Сто к одному 14.30 Х/ф "Возврата нет" 16.30 Подари себе жизнь 17.00 Кто хочет стать Максимом Галкиным 18.00 Субботний вечер 20.00 Вести в субботу 20.40 Х/ф "Дальше-любимее" 00.30 Х/ф "Как малые дети"	05.40 Х/ф "Тревожный вылет" 07.20 Смехопанорама 07.50 Сам себе режиссер 08.35 Утренняя почта 09.10 Х/ф "Нэнси Дрю" 11.00, 14.00 Вести 11.10, 14.15 Вести-Москва 11.50 Городок 12.20 Х/ф "Трехи наши" 14.25 Вести. Дежурная часть 14.55 Честный детектив 15.25 Д/ф "Храм для Онегина. После слезы" 16.20 Измайловский парк. Большой юмористический концерт 18.10 Х/ф "Побочный эффект" 20.00 Вести недели 21.05 Специальный корреспондент 22.05 Девчата 22.35 Концерт-встреча с музыкальным коллективом Петра Налича 00.10 Х/ф "Везунчик"
11.40 Рыбалка с Радзиевским 11.55 Футбол. Обзор матчей чемпионата Италии 12.30, 15.00, 18.10, 23.55, 03.55, 06.40 Вести-Спорт 12.45, 15.15, 21.25, 07.45, 09.45 Хоккей. Чемпионат мира. Трансляция из Германии 15.10 Вести-Спорт. Местное время 17.30 Индустрия кино 18.00, 23.45, 03.45 Вести.ру 18.20 Моя планета 19.25 Футбол. Чемпионат Италии 00.10 Хоккей. Чемпионат. Прямая трансляция из Германии 02.40 Неделя спорта 04.10 Хоккей. Чемпионат мира. Прямая трансляция из Германии 06.55 Моя планета. Экспедиция "Трофи - 2010"	11.45 Рыбалка с Радзиевским 12.00 Страна спортивная 12.30, 15.00, 18.10, 23.55, 03.55, 06.40 Вести-Спорт 12.45, 15.15, 06.55, 09.10 Хоккей. Чемпионат мира. Трансляция из Германии 17.30 Скоростной участок 18.00, 23.45, 03.45 Вести.ру 18.20 Моя планета 20.10, 00.10, 04.10 Хоккей. Чемпионат мира. Прямая трансляция из Германии 22.40 Неделя спорта 02.40 Футбол России	11.25 Неделя спорта 12.30, 15.00, 18.10, 00.10, 04.10, 06.35 Вести-Спорт 12.45, 15.15, 21.45 Хоккей. Чемпионат мира. Трансляция из Германии 17.30, 08.45 Футбол. Обзор матчей чемпионата Италии 18.00, 00.00, 04.00 Вести.ру 18.20, 04.30 Моя планета 19.25 Рыбалка с Радзиевским 19.40 Спортивная гимнастика. Кубок мира. Трансляция из Москвы 00.25 Футбол России 01.30 Х/ф "Идеальный шторм" 06.45 Футбол. Чемпионат Италии 09.15 Профессиональный бокс. Дмитрий Чудинов (Россия) против Отиса Ченната (США), Федор Чудинов (Россия) против Шона Кирка (США). Трансляция из США	10.25 Баскетбол. НБА. 1/2 финала 12.30, 15.00, 18.10, 23.55, 03.55, 06.40 Вести-Спорт 12.45, 15.15 Хоккей. Чемпионат мира. Трансляция из Германии 17.30 Точка отрыва 18.00, 23.45, 03.45 Вести.ру 18.20, 02.40 Моя планета 20.10, 10.10 Рыбалка с Радзиевским 20.25 Спортивная гимнастика. Кубок мира. Трансляция из Москвы 22.40 Футбол России 00.10, 04.10 Хоккей. Чемпионат мира. 1/4 финала. Прямая трансляция из Германии 06.50 Хоккей. Чемпионат мира. 1/4 финала. Трансляция из Германии 09.10 Профессиональный бокс. Федор Чудинов (Россия) против Михаила Любарского (Украина). Трансляция из США	10.25 Баскетбол. НБА. 1/2 финала 12.30, 15.00, 18.10, 21.40, 04.10, 06.40 Вести-Спорт 12.45, 15.15 Хоккей. Чемпионат мира. 1/4 финала. 15.10, 04.25 Вести-Спорт. Местное время 15.20 Будь здоров! 18.00, 04.00 Вести.ру 18.20 Чемпионат мира по футболу. "На пути к финалу" 19.20, 04.35 Моя планета 21.10 Индустрия кино 21.55 Хоккей. Чемпионат мира. 1/2 финала. Профессиональный бокс. Дмитрий Чудинов (Россия) против Флавио Кардозы (Никарагуа), Федор Чудинов (Россия) против Сезара Ибарры (Мексика). Трансляция из США 02.15 Х/ф "Вышибалы" 08.00 Хоккей. Чемпионат мира. 1/2 финала. Трансляция из Германии	10.25 Баскетбол. НБА. 1/2 финала 12.30, 15.00, 18.15, 23.55, 02.50, 06.50 Вести-Спорт 12.45, 15.45 Хоккей. Чемпионат мира. 1/2 финала. Трансляция из Германии 15.10, 03.05 Вести-Спорт. Местное время 15.20 Страна спортивная 18.00, 02.40 Вести.ру 19.00 Теннис. Открытый чемпионат Франции. Прямая трансляция 00.10 Хоккей. Чемпионат мира. Матч за 3 место. Прямая трансляция из Германии 03.15 Теннис. Открытый чемпионат Франции 05.00 Баскетбол. Чемпионат России. Мужчины. 1/2 финала 07.00 Моя планета	
6.50 Утренняя зарядка 7.00 «Новый день» 17.30 "Геван" 18.00 "Саха сирэ" 18.15 "Крупным планом": Человек северной закарли (ТВ "Спектр") 18.45 "Күнчээн": Айыы оҕото 19.00 "Якутия" 19.15 "Федерация" 19.30 "Харах далайгар" тохшоу 20.30 "Саха Сирэ - Якутия" 21.05 "Эргимтэ" 21.20 "Спецрепортаж": тропы зависимости 21.40 "Саха Сирэ - Якутия"	06.50 Утренняя зарядка 7.00 «Новый день» 17.30 "Полярная звезда": Дневник юнкора 18.00 "Саха сирэ" 18.15 "Лэһкэс" кылгас кинна 18.45 "Күнчээн": Уу-чүкүчүк 19.00 "Якутия" 19.15 "Бизнес-формула" 19.30 "Чэгиэн" прямой эфир 20.15 "Памяти защитников Родины". Разведчик Дмитрий Сирдитов 20.30 "Саха Сирэ - Якутия" 21.05 "Простые истины" 21.35 "Бүлүүтээн оҕо санаторийа" 21.50 "Саха Сирэ - Якутия"	6.50 Утренняя зарядка 07.00 "Новый день" 17.30 "Служба 02" 18.00 "Саха сирэ" 18.15 "Көһөрүү кыттылаахтарын үйэтиги" 18.45 "Күнчээн" 19.00 "Якутия" 19.15 "Социум" прямой эфир 20.00 "Правовед" 20.30 "Саха Сирэ - Якутия" 21.05 "Таа сирэ" 21.35 "Аал-луук мас": Сэрэксэн сэнэн 22.05 "Саха Сирэ - Якутия"	06.50 Утренняя зарядка 07.00 "Новый день" 17.30 "Хотугу сулус": Ытык кыһа учуутала 18.00 "Саха сирэ" 18.15 "Улэ кыргыт": Улэс көрбүн сирдээрэччэл-быһ... ("Муома" ТВ) 18.45 "Күнчээн": Кэрэ биһиги 19.00 "Якутия" 19.15 "Диалог с элэстэ" прямой эфир 20.00 "Музыкальный четверг": Жизнь-это джаз 20.30 "Саха Сирэ - Якутия" 21.05 "Священный Илэмен" фильм первый 21.40 "New Step"	06.50 Утренняя зарядка 07.00 "Новый день" 17.30 "Геван": Скромница северной литературы 18.00 "Саха сирэ" 18.15 "Сэттэ матээл" 18.45 "Күнчээн": Ыһымчаан 19.00 "Якутия" 19.15 "Парламентский вестник" 19.45 "Аал-луук мас": Айыы сыйдаа 20.30 "Саха Сирэ - Якутия" 21.05 "Идэрэ таба тал" 21.20 Чемпионат РС(Я) по гиревому спорту (ТВ "Чароит") 22.00 "Штрихи к портрету" 22.55 "Саха Сирэ - Якутия"	17.00 "Тарбааххатын астыаха" 17.30 "Истик илдинт" 18.25 "Где ты, мама?" 18.40 "Улуу Кыайы кунз" 19.00 "Моя школа" 19.30 "Саха сирэ. Күнчээн" 20.05 "Священный Илэмен" фильм второй (из архива ТВ) 20.45 "Дворы нашего детства" 21.15 "Сардаана" 21.45 "Однажды вечером": Кинозавод 22.45 "ТВ-спорт": Көңүл тууга Аан дойду нубога. I ч.	17.00 "Полярная звезда" телевизионный конкурс 17.45 "Пропеллер" 18.00 "Күнчээн" 18.15 "Истик илдинт" 18.45 "Ытык дьоммут ил-лэстэх тыллара": "Ытык кинигэ кыһатын суруннуур редактора Валерий Луковцев" 19.15 "Уруу алгыһа" 19.30 "Якутия. День за днем" 20.05 "Священный Илэмен" фильм третий 20.35 "Однажды вечером": музыкальный выпуск 21.20 "ТВ-спорт": Көңүл тууга

Хаймат бичээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бичээккэ бэриллинэ: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской холбоһука 14.05.2010 с. офсетка бичээттэннэ. Аадырына: 678670. Чуруонн сап. Кара. Морко уул. 26 "а". Индекс: 54907. Хаймат нэдиэлэбэ устэ: оптуорунуука, чаппаарла уонна суботонда тахсан.

Сонуннар блоктара (Блок новостей)

Чурапчы улууһун Мугудай нэһилиэгэр 1994 с. оскуола базатыгар эбии үөрөхтөөһүннэр чэрчитинэн "Туосчаана" куруһуок ситиһиһээхтик үлэллэр. Куруһуок салайаачыта СР үөрөхтөөһүннүн уонна култууратын туйгуна, норуот маастара Александра Оксеновичева иккөө-сараалан үлэстэр. Сыһыата ахсын уонтан тахса ор тоустан оноруктары онорорго дьарыктаналлар. Иитилээхчөлөр араас таһымнаах быысталакарга кыттан кэллэр. Ол курдук, Улуу Кыайы 65 сылыгар аналлаах Дальнай Восток регионугар Хабаровский куоракка буолбут быысталака Маша Гусева "Сүктэр кыах маллаах иһигэ" үлэтинэн кыттан лауреат үрдүк аатын ылбыта. Ону таһынан Дьакуускай куоракка республикатааҕы "Саха сирин уустарын" 2-с форумугар "Береста в жизни народа саха - вче-

ӨБҮТЭ ҮГЭНИН УТУМНААН

ра, сегодня, завтра" дьин дакылаатынан иһитиннэрини онорбута. Туһаара Попова, Марина Попова үлэлэрэ Москвага Саха сирин күнүсүрүтөр быысталака турбуттара. "Хотуку кустук" 12-с прикладной искусство быысталакатыгар Айта Захарова Россия Президентин бириэмийэтин ылбыта. Кини "Өбүтүм үгэһэ - тыгатака" дьин үлэниэн быысталака кыттан 1-кы степеннээх дипломунан наараадалааһыта. Манна даратан эттэххэ, Айта 7-с кылаас-таан сараалан "Туосчаана" куруһуокка утумнаахтык дьарыктанар. Сүрдээх кыһамнылаах, дьулуурдаах, хаһа да уустук үлэни ылына да бүтэрэр ураты дьосурдаах. Биир улахан ситиһиһитинэн Москвага Худуобунуһуктар союзтарын дьылэригэр буолбут быысталака "Сүктэр кыах маллаах иһигэ" үлэтэ Россия Худуобунуһуктарын, норуот маастардарын үлэлэрин кытта тэҥнэ турбута, каталогка киирбитэ буолар.

Өбүтэ үгэһин утумнаан дьарыгатын хаһан баҕарар үтүө өрүттээх. Олор куруһуок-ка ылбыт дьарыктара иһитиннэри туһалаах буолара саарбаҕа суох.

Оксана ДАНИЛОВА, Сахаайа СИВЦЕВА.

ЧУРАПЧЫГА ЭДЭР БИЧЧАТ ЧУНКУЙБАТ

Улуу Кыайы 65 сылын корсо Чурапчы нэһилиэгин кыайыны уһансыбыт тыыл, үлэ ветераннарыгар сүгүрүү уонна кинилэр хорсун быһыыларыгар махтана сүүсчэкээн олохтоохтор, оскуола үөрэнээччилэрэ, орто анал үрдүк үөрэх кыһатын устудьуоннара парадка тахсыбыттара.

Кыһаҥы өттүтэр эдэр ыччат уонна оскуола үөрэнээччилэрэ биир дьидулаахтарбыт күүс өттүгүн көһөрүллүтэ сылдьыбыттарын кэрнээтээн уонна Улуу Кыайы 65 сылын уруйдуу кини уулуссанын факеллаах хаамтылар. Ыраактан көрдөххө умайа сылдьар уот кыһыл дьига субуллан иһэрин курдук көстөрө. Нэһилээх олохтоохторо хатыламмат кэрэ көстүүдээх салоту бары да сөргөн-сэһээрэ көрдүлэр. Манна барытыгар көхтөөх кыттылы ыһа. Биир тыһыт Россия" партия "Эдэр партиятын" тутуах чилиэннэрэ, кинилэр колонна-ларга "Катюша" дьин норуотка тарҕаммыт ырыаны кыһы-ыһыт парад кө-мөгүтэр марштан киирбиттэрэ. Ону таһынан Чурапчы улууһун түмсүүдээх эдэр ыччата "Биир тыһыт Россия" партия "Эдэр партията" нэһилиэгит ырааһырдар сыллаах ыраабыт уонна мөһөөччүк тутуурдаах, кини уулуссалары хомуйар түбүккэ түһүһэ. Нэһилиэк эдэр ыччата хас биирдэ ыттылар тэрэһиннэ көхтөөхтүк кыттар, көдүүстээхтик үлэллэр.

Санаа ШЕЛОМОВА.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МАРАФОН ТҮМҮКТЭННЭ

Үгэскэ кубуллут "Эдэр ыччат. Айар үлэ. Кордөөһүн" дьин педагогической марафон үһүс бүтэһиктээх түһүмүрэ му-ус устар бүтэһик күнүсүрүтэр улуустаагы гимназияга түмүктэнэ. Түөрт оскуолаттан барыта 16 кыттааччы кэлэн уо-пут атастаһа. Марафону "Эдэр педагогтар союзтарын" бэрэ-сэдээтэлэ Таисия Барахсанова уонна улуустаагы үөрэх управ-лениятын специалиһа Кон-стантин Филиппов салайан ыттылар.

Бу күн Биччат социальнай-психологической кинин специ-алистара тренинг ыттылар. Кыттааччылар марафон иккис түһүмүрэ дьинтээри сорууда быһыытынан бөрүлүбүт элек-троннай портфолиоларын көмүскээтилэр, кэпсээтилэр. Бары да олуэ интерактивнээх оҥорбуттар. Онтон эбиэттэн кэһэ "Педагог үлэтигэр инфор-мационнай-коммуникативнай технология" дьин темага кэпсэ-тин уонна уруоктары ырытын буолла. Салгыы Таисия Барах-санова "Аутоплей" электроннай үөрэх пособиетин онорор про-грамма туһунан кэпсээтэ, кыт-тааччыларга сорууда биирэн онортордо.

Марафон туһунан кылгас-тык кэпсээтэххэ, 5 сыл иһинэн ыстаастаах эдэр педагогтар кытталлар. Марафон бастагы түһүмүрэ быһырыллы олунуута, иккинэ сэттиннээх буолбута. Иккис түһүмүрэ 10 оскуола-тан 61 учуутал кыттылы ыл-быта. Манна араас сыллардаагы "Эдэр педагог" кыайылаахтар-ы кэлэн маастар-кылаастары

ыһыттылар, кыттааччылар волейболга күрөхтэспиттэрэ, быысталака туруорбуттара. Кы-айылааһынан Хадаар оскуо-лата, иккис Дирин агрооскуола-та, үһүс Мугудай оскуолат бу-олбута. Онтон үһүс түмүктүүр түһүмүр уратытынан Учуутал сылын улуустаагы ыччат политикагытар отдел көрүлээһининэн бастыт үлэлэ-эх эдэр учууталга Грант туру-орбута буолар. Бу туһунан Кон-стантин Иннокентьевич кэпсэ-ир: "Бу Грантта 5 сыл иһинэн ыстаастаахтар кытталлар. Улу-ус дьаһалтата 10 тыһынча сокуубай харчыны Грантта би-эрэр. Кыттааччылар бүтэһик үс сыллаагы үлэлэрин динамика-тын көрдөрүөхтээхтэр. Ол эбэ-тэр, араас таһымнаах конкур-старга, олимпиадаларга кытты-ыларын, ситиһиһэрин ыйыах-таахтар. Үлэлэри ахсынны ый 1 күнүтөр дьылы ылабыт. Кыай-ылаахтары "Учуутал сылын"

түмүктүүр дьаһалта ааттыах-пыт.

"Төрүс чэппэр бүтэн эрэр буолан кыттааччылар арыах-тар. Дьинтээри үлэлэрин - сай-тарын, портфолиоларын үчүтэйдик онорбуттар. Уруогу ырытыларын ситиһиһээх-

кис сылым. Марафонна ик-кинн кыттабын. Бу күнүртэн элбэди сонуну биллим-көрдүм, биир идэлээхтэри кытта бил-систиим.

Чурапчытаагы алын сүһуөх оскуолатын учуутала Васильи Потапов:

- Иккис сылын үлэлэһиһин. 2008 с. Чурапчытаагы физкуль-тура уонна спорт институттар үөрэммитим. Олору кытта үлэлэтэр интерактивнээх, үчүтэй. Манньа марафону ытталара биһиэхэ, эдэр учууталларга, туһалаах.

Мугудай орто оскуолатын эдэр учууталара:

- Мугудайтан бөһиэ буолан кытта кэллүбүт. Сага програм-маны биллибит. Бастагы, иккис түһүмүрү уратыта дьин бу түһүмүр практической үлэтэ элбэх. Ити наһаа үчүтэй. Бэйэ-бит тутан-хаһан көрөрбүт бы-дан туһалаах. Түгэниһи туһанан, тэрийээччилэригэр махталбытын тиэрдибит.

Уруок агара аастытын кэн-нэ түмүк таһаарыта буолла. Кыттааччыларга барыларыгар сертификат туттардылар. Элек-троннай портфолионы онору-уга үһүс миэстэни Мугудайтан Татьяна Попова, иккинэ Лю-бовь Прокопьева, бастагыны Хадаартан Айталина Собакина ыттылар. Уруогу ырытыта үһүс миэстэ Чурапчытаагы алын сүһуөх оскуолатыттан Анна Слепцова, иккис Төлөйтөн Люция Смирникова уонна Му-гудайтан Михаил Быкальков бастагы миэстэ буоллулар. Уоп-сай түмүккэ кыайылаах үрдүк аатын Мугудай орто ос-

куолатта ыһа уонна "Молодой педагог. Профессиональный рост" дьин сайытты институтка баран үөрэнэн кэлэр пуге-канан наараадалаһылар. Ик-кис миэстэ хадаардар, үһүс төлөйдөр буоллулар. Хадаар орто оскуолатын учууталын Айталина Собакинаны эмиз пу-тенканан наараадалаһылар. "Биһиги марафонна иккис түһүмүр кыттыбыһыт. Үһүскэ болэмнээн арай кэл-биһит. Эдэр учууталларга манньа марафон ыттылар олуэ наада. Тус бойом элбөх би-ир идэлээхтэри кытта билэ-тиим", - дьин кини түмүккэ сана-атын үлэстэр.

Бары кыайылаахтары эрдэлиһит уонна үчүтэй түмүктээх үөрэх дьылын баҕарыт. Салгыы да манньа марафоннар биир идэлээхтэри муһа, биир санаага түмэ тур-дунар.

Аграфена КУЗЬМИНА.

тик көмүскээтилэр. Эдэрэр бу-олан саһаны, сонуну түргэн баҕарыткы ыһааллар. Кыт-тааччылар туртан түр айы сай-дан иһэллэрин бэлиэтиннэ. Кинилэртэн салгыы үчүтэй үлэлээх учууталлары күүтэ-бит", - дьин салайааччы Таисия Барахсанова марафон туһунан сэхэриир. Салгыы тэрийээччи-лэр түмүк таһаара бардылар. Онтон биһиги бу кэмнэ кыт-тааччылар санааларын истэ түһүрүт.

Төлөйт орто оскуолатын ан-глийский тылын учуутала По-лина Никитина:

- Төлөйтэ үлэлээбитим ик-

Бүгүн - дьинэ кэргэн күнэ

Эн саастырылаарын

БИИР ИДЭЛЭЭХ ДЬИЭ КЭРТЭН

Ыам ыйын 15 күнэ аан дойдутаары Дьинэ кэргэн күнүнэн биллэриллэн турар. Бу күн дьинэ кэргэн араас кыһалҕатын ырыгыһаллар, кэпсэтэлэр. Онон бүгүнүгү нүөмэргэ учуутал идэлээх эдэр дьинэ кэргэннэр кытта биллэһиҥ. Биир идэлээхтэр ыал буолаллара хайдарыч, оҕону иҥиниэ идэлэрэ тоһо туһалаарын, дьинэ кэргэннэн туох үгэстээхтэрин уонна да атыны кииниэртэн иһиэһиҥ.

Кыһаана, Прокопий Екечьямовтар.
Кинилэр 2008 с. атырдьах ыйын 23 күнүтэр ыал буолбуттара. Кыһаана 1982 с. төрөөбүтэ, СГУ-тын бүтэрбитэ, Чурапчыттан төрүттээх.

улуустаары гимназияда математика учуутала. Прокопий 1984 с. төрөөбүтэ, СПГА изобразительный искусство отделениегын үөрэммитэ, Таатта улуутун Туора-Күөлүттэн төрүттээх, 1-кы №-дээх Чурапчытаары орто оскуолада үлэ уруогун учуутала. Биир орлоохтор.

Дьинэ кэргэммитинэн куруутун айыһара сыннаарбытын себүлүүбүт. Сайынын от үлэтигэр дьоммуттар көмөлөһөбүт, сир астыбыт. Билигин ипотеканан дьинэлээхпит, ииникитин чааһынай уһаайбалах дьинэлээхпитин баарабыт. Билигин көмгө учуутал тэтимнэх олох кытта тэҥнэ хардыһыан наада. Иккээн учуутал буоламмыт орлоорбутун илгэрбитигэр туһалаах буолуоҕа дии саныбыт. Ол тыһан баран үгүс бэриэмэбигин оскуолада аныабыт. Онуоха дьоммут күүс-көмө буолаллар. Хаанык баарар эдэр дьинэ кэргэнгэ мөккүөр баар буолар. Ону иккээн утары барабыт. Эдэр дьинэ субаллахпит эгэ - ыал буоларга дьинэ-уот боппуроххун аан бастаан быһаарыахха наада. Дьинэ кэргэн тутулун күүсэ тутан, кытаатыннан, араас кыһаарыһыларга бэриэмэҕэ иһиэһиҥ дьинэ хардыһыан иһиҥ.

Людмила, Иван Романовтар.
2006 с. ыал буолбуттара. Людмила 1982 с. төрөөбүтэ, Чурапчыттан төрүттээх, Дьоккуускайдаары 2-с №-дээх педагогической училищетыгар, СГУ филологической факультетыгар, онтон Петр Манга-Хангаласка 1978 с. төрөөбүтэ, Дьоккуускайдаары технология уонна дизайн колледжыгар, педагогической институтка үөрэммиттэрэ. Чурапчытаары оҕо спорттунан интернат-оскуолатыгар нуучча тыһын уонна литературатын, үлэ уруогун учууталларын үлэһиттэр. Дьоккуускай куоракка биллэһэн ыал буолбуттут. Интернат-оскуолада кэлэн үлэһиттэбит. 2008 с. орлооммуттут. Дьинэ кэргэн үгэһин көпсөйр буоллаха, саха киинтин сиринэн ыһаары олус астынабыт. Өрүскэ киһиэн балыктыабыт, сир астынабыт. Идэбитин себүлүүбүт. Киһи үлэһит истэрин аайы уопуттар. Салгы да учууталдыр баалаахпыт. "Педагогической дьинэ кэргэн" дьинэ конкуруска кыттан кыайбыппыт. Итинник конкурстар киһиэхэ иһиэһиҥ эрэли, өссө да үрдүк ситиһиэ себүлүүдүт дьинэ саныбыт. Билигин дьинэ кэргэнгэ педагогтар албохтор. Династия дьинэ сөп. Түтэниэн туһанан, эдэр ыаллары бырааһыныһытын эбүрдэһиҥ.

Анна, Петр Флегонтовтар.
2007 с. ыал буолбуттара. Иккээн Чурапчыттан төрүттээхтэр. Анна СГУ-тын биология-географической институтун 2004 с. Математика уонна информатика институтун 2001 с. бүтэрбиттэрэ. Билигин Чурапчытаары оҕо спорттунан интернат-оскуолатыгар биология, математика учууталларын үлэһиттэр.

Любовь, Евгений Прокопьевтар.
Кинилэр 2007 с. ыал буолбуттара. Биир уоллаахтар. Любовь Горнай улуутун Каптаниттэн, Евгений Чурапчы Хаһыһыттан төрүттээхтэр, иккээн 24 саастаахтар, СГУ-тын Математика уонна информатика институтун бүтэрбиттэрэ. Билигин Мугудай орто оскуолатыгар үлэһиттэр.

Билигин үрдүк үөрэххэ киһиэн баран бастаан курстан ыла бисхэбт. Үнүс кууруска сылдьан ыал буолбуттут. 2007 с. күһүн уол орлооммуттут. Биир идэлээх буолбуттут наһаа үчүгэй, байа-байыбиги-гар көмөлөһөбүт. Онтон учууталлар династияларын туһунан көпсөйр буоллаха, арабыт өттүгүн үкүүн педагогтар. Устудьуоннуу сылдьан ыал буолбуттут, онно төрөһүтүтүт күүс-көмө буолбуттара уонна үөрэнэр сирбиттэр эдэр ыалларга аналаах уопсай дьинэ олохтубут. Онон университет эдэр устудьуон ыаллары өйүүр-өйүүр дьинэ эти-эхитин баарабыт. Билигин санаабыгыгар учуутал идэ дьинэ кэргэнгэ көмөлөһөр, туһалаах. Дьинэ кэргэннэн айыһара сыһыанабыт, бырааһыныһык-тары ылабыт, догдотторбутун кытта куруутун көрсүһэбит. Мугудайы себүлүүбүт. Эдэргэн да тыа сиртэр үлэһит буолуох этибит.

Анна, Петр Флегонтовтар.
Анна, бары эдэр ыаллары бүгүнгү бырааһыныһы-нан эбүрдэһиҥ. Киһи олохун, идэтин байыта оҕостор, онон санаарыт хайа дьинэ салалларынан баран иһиҥ.

УОЛ ОҕО АНАЛЫН ТОЛОРОН

Саха омукка быһар-быһарыттан "Уол оҕо - дойду чинэ, кыһа оҕо - омук анала" дьинэ дириг өйбүлүлээх ос хоххоно баар. Кырдык дараһы эр киһи уол оҕо кэм хайдах айыһыбытын, кыһа тоһо кыһааһынан дойдутун сайыһаар, аатын ааттатар. Бүгүнгү нүөмэргэ албоһи эрэннэрэр Мугудай нэһилиэгин биир чулуу ыҕатын - Вадим Шадрицы билиһиннэриэхпин баарабыт.

Кини Мугудай орто оскуолатын бүтэрбитэ, ийэтэ Евдокия Дмитриевна, аҕата Алексей Валентинович чааһынай предприниматель, балта Туһаара 11-с кыһааска үөрэнэр. Вадим оскуолада үөрэнэр кэмтэр "Коллективизм" оҕо народнай аһаамыһын солбуйан, билиһин оро туһугу үөрэнэччи быһыһытын биллэр. Республикада ыһыһыһыт "Инновационная харды" научнай-практической конференция иһки төгүлүлээх кыһаһылааҕа, улуустаары история уонна обществознание олимпиадаларыгар 2-с, 3-с миэстэни ылан правоведе-нигэр республика государственной суперфинал призера буолан Бүгүн Россиятаары олимпиадада "За юридическое мышление" номинацияда тиксэбит. Билигин Ураллааҕа юридической академия прокуратура институтун 4-с курсун устудьуон, 2007 сылтан Екатеринбург куорат устудьуоннарын вице-президент, Москва ыһыһыһыт устудьуоннарга уонна аспирантарга аналлаах конференцияда ситиһиниэхтик кыттыбыт. Үчүгэй үөрэһи иһин босхо лутежканы Софруу Африкада стажировкага баран кэллэ.

Муударай дьинэ этэлэринэн, өскөлүн өр ийэһин, аҕатын таһынан өссө эһэр-эбэр иһи-лиһит буолуларын, оҕо сааһа өссө тохору дьинэлээх, баай ис хоххоһоох буолар. Сизинэр сахалы куттаах-сүрдээх, сүрдээх-туомнаах буолалларыгар эбүтэр Прасковья Васильевна оҕото улахан Вадим ханна да сырыттар уопсай тыһы түргэһик булар, чинэһиэ буолууну, байа-байыни өйдөһүүнү үрдүктүк сыһаһылар. Кини Новосибирскай, Екатеринбург, Санкт-Петербург, Москва устудьуонна-рын иһки ардыларыгар ыһыһыһыт "Боотур - 2009" оонньуулар калыпанаара буолан 2-с миэстэни ыһыһытара. Уралта ыһыһыһыт "Уруну Уолан - 2009" күрэхтэһи кыһаһылаа-лаа. Екатеринбург куоракка үгэскэ кубу-луйбут биер дойдутаахтар түмэһи бырааһыны-һыктылар ыһыһыттар "Берилдаан" (хап-саһа) күрэхтэһи иһки төгүлүлээх призера-нан буолбута. Ыһыһыһыһыт сыһыһыһыт дойдутутар кэлэ сыһыһыт "Мистер Чурапчы - 2010" конкуруска кыттан төрөһүт улуутун ре-спубликада көмөһүүр чинэһи тиксэбит.

Дьинэ, ити курдук уол оҕо аныһын тохорон, саналы көрүүлээх, тус толкуһулаах саха аа-тын чинэһиэхтик ааттата, үөрэнэ-улаһыт, үтүө холобурга сыһыһыт билиһи Вадимыт.

Анна ПОГОВИЦЫНА.

Кэпсэттэ АЙААНА.

САХАЛЫЫ ЫРЫАНЫ-ТОЙУТУ САЙЫННАРАН

Бүгүнтү ыалдьыштын суруйаары олорон илгэрээ сыл Та-
лттаа буолбут Олонхо ыһыахын саныы биэрдим. Оһно саха-
аһыахтаах буолбута. Дьэ, ол ыһыахха сөхпүтүм, сахабыт норуо-
дун. Кылыһахтаах дыһыт саха ырыатын иһигэстээх бэл, иһин
этин сааһа аһылааччы. Ол долуйууттан, уйула хамсыы-
рыттан, дууһа арыллыгыттан өбүгэлэригэр уһун үйэлэр
уладаларыттан дуораһынар куоластарын истэргэ дылы буо-
лааччыбын.

Оттон мин бүгүнтү сэхэргэһээччим ие киирбэх сөбөрлөөх,
аһаас, элэксэй киһи. Киһи — улуустаагы гимназия фольк-
лор куруһуогун салайааччыта Елена Иванова Тихонова.

— Елена, хаһаангыттан бу ку-
руһуогу салайаарың?

— Мин 2006 сыллаахха СГУ
саха тылын факультетын нацио-
нальнай культуратын отделени-
етын бүтэрэн кэлээт да гимна-
зия үлэһини киирбим. Туту
минэ фольклорго дьарыктанан,
ан, ыһыах-тойуулар баалаах
оролору туттаран кэбиспиттэр.
Түөх да улахан сүтүлгөнү суох
дьарыкпыттан саҕалаабыһыт.
Ол сыл улуустаагы конкурса
тута лауреат буолбуптут.

— Куруһуокка хас оҕо дьа-
рыктанарый?

— Билигин кэмгэ оҕолору
икки бөлөхкө арааран дьарык-
тыбыт. Улахан бөлөх "Арылха-
ана" дьин ааттаах, манна 8-с, 9-с,
10-с кылаас кыргытара сылдь-
аллар. Кыра бөлөх "Харысхан"

дизин, манна 5-с, 6-с, 7-с кылаас-
тардан кыргыттар да, уолаттар
да тэһгэ дьарыктаналлар. Уол-
сайа 25 үөрөнөөччү куруһуокка
сылдьар.

— Саҕа тэриллэбит куруһуок
дизгээххэ балайда ситиһинилэр-
дээх эбиккит. Ол туһунан кэпсээ
эра.

— 2006 сылтан аһааха дьэри
син элбэх улуустаагы, регио-
нальнай, республикатаагы, аан
дойдутаагы да таһымаах кон-
курстарга, фестивалларга кы-
тылыбыт. Саамай улахан сити-
һиниһитинэн 2008 сыллаахха
Турция "Фомел" норуоттар
икки ардыларынаагы фести-
валга кыттан лауреат аатын
ылбыһыт буолар. 2009 сылла-
ахха улууска ыһыахпыт "Хо-
туту сулу" конкурса Гран-при
хаһаайттарынан буолбуптут,
быйыл республикатаагы "Сар-
даналаах аартык" дьин конкур-
ска икки бөлөхүм иккис лауреат
буолдулар. Эмэ быйыл Таат-
та ыһыахпыт "Хотуту сулу-
ска" лауреат аатын сүкпүлүт.
Ол түмүтүн Мексика багы-
ахтаах этибит да олох атын хай-
ыскара барар буоллупут.

— Дьэ, эрэ истэн сэргээри сэр-
дат эра.

— Бу сайын от ыһын 5 күнүгэр
Франция килбэйер киһигэр Па-
рижка "Париж. Лето. Искусство"
дизин ааттаах 10 күннээх кон-
курса-фестивалга кыттар чыс-
кэ тиһистибит. Манна 20 орну
илдэ барыахтаахпын.

— Олус үчүгэй эбит дьин. Он-
нук үрдүк таһымаах конкур-
старга кыттарга, биллэн турар,
сүдүрэй таһаас-сап наада буо-
лук.

— Биллэн турар. Уолсайынан
инструмент онотторобуттар,
таһаас-сап тиктэрэрибиттэр пе-
назия олус улахан көмөнү
онорор, маһын өйүүр. Түгүн-
нэн туһанан, директорбыттар
Марианна Алексеевна Мама-
това махталбын биллэрбим.
2007 сыллаахха "Чурапчыга"
уонна "Дьуоһ" институттары
бийиги сакаастыһан кы-
раһыабай, тупсарай сахалыы
тыһаах таһастары тигэн биэр-
биттэр. Онтон инструмента-
рыттан Барашков Вячеслав Сте-
панович дьин Хатылы мааста-
рыгар онотторбуптут. Киһи ис
сүрэгиттэн кыһаллан, чочуйан
онорбута.

— Урут гимназияга минник
куруһуок суох ээ. Эи саҕалаа-
чы буолуохху. Түөх ыарахатта-
ры көрсүбүккүһү?

— Улаханник ыарыраппа-
тарым. Хайдах эрэ туту күүсэ

ылсан үлэлэбитим. Туту кон-
курса лауреат аатын ылан он-
тон күүсүтүтүр күүс эбиллэн,
дьоһурдаах, баалаах орлор баар
буоланнар үлэбит билигин тө-
төннөөхтүк барар.

— Сахалыы инструмента-
аххыт, ыһыахыт, тойукутуут,
чабырдаһыахыт, олоһолуу-
гун. Онтон сүрүннээн тутуһан
дьарыктанарый?

— Сүрүн күүсүтүгүн норуот
ырыаларыгар уурайыт. Минсту-
дентны сырыттаһыа норуот
ырыаларын преподавателлим
Ефимова Людмила Степановна
үөрөппитэ. Ыһыахыт олус
сөбүлүүбүн, урут оскуолаҕа
үөрэнэ сылдьан араас конкур-
старга, фестивалларга ситиһини-
лээхтэ кыттар этим. Билигин
дьарыктыыр орлорбөр норуот
ырыалар таппалы истэрэ, би-
лэриң барыһын үөрэтэ саһы-
бын. Кэһини кэмгэ норуот
ырыатын таһыма сүрдээһин
таһыста. Дэгэрэһи саха эстрада-
тын сулустара ыһыахтар.
Киһи араас таһымаах конкур-
старга кыттан сайдар, элбэти би-

лэр, туһанар дьин саһыбын.

— Куруһуокка сылдьар
оҕолоргон уһулуччу талааннаах
оҕо баар дуо?

— Дьарыктанар орлорум ба-
ры да дьоһурдаахтар, ылсан ту-
ран дьарыктаналлар. 8-с гумани-
тарнай кылаасан Ньургун За-
харов дьин олоһолуу ор баар.
Киһи араас таһымаах улуус-
таагы, регионаагы, республика-
таагы, аан дойдутаагы конкур-
стар кыттылаахтара. Быйыл
Горнай улууһугар ыһыахтар
республикатаагы олоһо кон-
курсулар кыттылаахтар.

— Елена, истиг кэпсэтин иһин
махтал.

Бу курдук Елена Иванова,
эдр салайааччы, бэйэтин тула
сахалыы ырыаны-тойуу тапта-
аһыаһы, ыһыах баалаахтара
мунуһан үлэһин-хамсыы
сылдьар.

"Арылхааналарга", "Харыс-
ханнарга" аны сайын Фран-
цияга конкурса ситиһинилээх-
тик кытталларыгар баҕа-
рыаһыт!

Наталья ПУХОВА

Бийиги выпускниктарбыт

Күндү ааһааччыбыт! Бу кэмтэн ыла "Бийиги выпускниктарбыт" (Наш
выпускники) дьин улууспут оскуолатын, орто, үрдүк үөрөхтэрин бүтэрбит
үөрөнөөччүлэригэр, устудьуоннарыт тустарынан сэхэргин саҕа рубрика
аһыллар. Киһи олоһо миһэтэтин булуварыгар үөрөх улахан суолтаны ыла-
ра саарбаа суох. Онон сэргээн, ааһыт, суруйут.

СПОРДУНАН ДЬАРЫКТАММЫТЫМ ТУҔАЛААХ

буолар күрөхтөһиилэргэ кыттыбын. Оскуолаҕа, устудьуоннуу сылдьан дьарыктам-
мытым барыта бэйэбэр туһалаах. Түгүннэн туһанан, учууталларбар итин-истиг
эҕэрдэбин ыһтабын, махталбын тиһэбим.

— Наһаа үчүгэйдик ыһыах эбиккит дьин.

— Үөрэнэ сылдьан да, кыра ор эрдэхпиттэн да ыһыах этим. Билигин ыһыа-
хыт. Үлэһини да культура эйгэтигэр сылдьабын.

— Билигин ыһыах чөл олоһо саһыаһа хайдах дьин саһыаһыт?

— Ыһыахтар чөл олоһу тутуспаттар дьини сөбүлэстим. Билигин кэлүөнэ
ыһыах сайдылаах.

— Наталья, хаһыаппыттар ыһыахтан барбыһар махтал. Эһиксэ уонна эи
дыа кэргэнгэр дьолу-сартыһы баҕарабыт.

Кэпсэттэ Аграфена КУЗЬМИНА.

Итэҕэл

ВЛАДЫКА ЗОСИМА: "БИҔИГИ ҮЛЭБИТИН ЭДЭРДЭРГЭ АНЫЫБЫТ"

Итэҕэл уонна эдэр ыһыах. Ити икки
ардыгар түөх баарый? Билигин ыһыах
итэҕэллээх дуо? Түөххэ итэҕэйэрий?
Итэҕэллээх норуот — инники кэскиллэ-
эх дьин этэллэр. Итэҕэл баар буол-
лаһына киһи күүстээх, санаата бөбөх.
Хас биһирдэбит сии-биир хаһан эр
танара, итэҕэл туһунан санаан аһа-
рыттаахпыт. Хаһык баҕарар итэҕэл
кэлэр кэнчээри ыһыахка анаар. На-
роднай суруйааччыбыт Суорун Омол-
лоон "Кэс тыл" дьин малыһыа са-
халыы варианты онорбута да элбэти
этэр. Дьокуускайдаагы, Ленскэйдээһи
епископ Владыка Зосималыы Чурап-
чыга кэлэ сырыттаһына кыл түгүнэ
кэпсэтэ түспүттээхтэ. Салгыы киһи
итэҕэл туһунан санаатын ааһыт.

— Киһи итэҕэлтэ, таһараа араастык кэлэр. Ким эрэ хомолтоһтон, ким эрэ
үөрүүттэн, ким эрэ кыра ор эрдэхтэн дьон сүрэхтэһиттэригэр. Ол тыһан баран
киһиксэ саамай сүрүнэ — таһараны кытта сибээстээх буолуута. Үгүстэр кырдыан,
өлөөрү сыһан таһараа тиксирэхтэ этэ дьин сүрэхтэнэллэр. Киһи эдэригэр, кыр-
дыаһыттан тутулуга суох итэҕэл туһунан саһыаһа үчүгэй. Онтон церковь уонна эдэр
ыһыах туһунан этэххэ, билигин таһара дьэтигэр үлэһини эдэрлэр элбэхтэр. Киһилэр
Дьокуускайдаагы духуобунай училищегэ үөрөнүлэр. Уолаттары таһынан кыргыттар
эмэ кэлэн үөрэнэллэр. Онон күн-туун айым епархия улаатан иһэр. Бийиги онтон
үөрөбит. Онтон тус бэйэм туһунан кэпсэп буоллаахха, кыра ор эрдэхпиттэн эһэм
таһараа үгүһүн көрөн улааппытым. Киһини биһир дойдулаахтара Наталья Богомо-
ла дьин таптаан ааттыһыллар ээ. Онтон улаатан баран бэйэм санаабыттан сүрөхтөһим-
ти, таһара дьэтигэр куруутун сылдьарым. Оскуолатын бүтэрэн баран үөрөххэ хаһа
киһибин дьин бөлүгүрүс турбута. Москвагагы духуобунай семинарияга барбытым.
Онтон академияга үөрөһүмүтүн, монастырьга сылдьыбытым. Билигин дьон-сэргэ сана-
ата уларыйда. Ол тыһан баран таһара дьэтигэр хаһан да саһылаһыахтааһа, куруутун
аһаас этитэр. Бийиги үлэбитин эдэрлэригэр, кэлэр кэлүөнэбиттэр аһыаһыт.

АЙЛАНА

